

نگاهی به فرهنگ کتابت، کتابداری و کتابخانه در چین

گردآوری و تدوین: علی محمد سابقی
رایزن فرهنگی ایران در پکن

داغی گردیده است، ولی این اختلافات و مباحثات چیزی از اهمیت و ارزش تاریخی مکتوبات به اثبات رسیده تاریخ باستان چین نمی‌کاهد، بلکه تأکیدی بر جدی بودن این ایده است که فرهنگ کتابت در چین یکی از قدیمی‌ترین پدیده‌های جهان بوده و مردم این سرزمین جزء اولین انسان‌هایی بودند که از علایم نوشتاری برای انتقال پیام خود استفاده کرده‌اند.

فرهنگ جمع‌آوری کتاب در چین

براساس مدارک موجود تاریخ جمع‌آوری و نگهداری کتاب در چین بسیار طولانی است و این سنت حسنه که قدمت آن به سه هزار سال پیش و به دوران حکمفرمایی سلسله «جو» بازمی‌گردد، مراحل مختلفی چون توسعه، تقویت، موفقیت‌ها و فرود و فرازها و دگرگونی‌های متعددی را پشت سر گذاشته است.

جمع‌آوری کتاب در چین که ابتدا از اهتمام دربار امپراطوران مختلف چین به امر جمع‌آوری و نگهداری آنان به عنوان یک گنج ثروت و در اختیار داشتن علوم و آگاهی‌های روز آغاز شده بود، رفته رفته بر سایر قشرهای جامعه از قبیل برخی از شخصیت‌های علمی و اندیشمندان درباری، روحانیان معابد مختلف، مراکز نشر و گسترش علوم و معارف و در نهایت مجموعه‌داران خصوصی ثروتمندی که برای به دست آوردن یک جلد کتاب حاضر بودند بخش مهمی از ثروت خود را بپردازند، تأثیر گذاشته و بدین صورت فرهنگ کتاب‌اندوزی در جامعه سطح متوسط به بالای چین از هر قشر و

مقدمه
گفته‌اند که کتاب نردبان پیشرفت بشریت است و به همین سبب، کتابت و کتاب، با هر محتوا و شکلی، بیانگر رشد و خلاقیت و اندیشه‌مندی و توسعه فرهنگ هر ملتی است. بنابراین، توسعه فرهنگ کتابداری و کتابخانه نیز در هر کشوری بازتابی از تاریخ و تمدن آن قوم و ملت محسوب می‌گردد.

مورد تأیید قرار گیرد، تاریخ کتابت و استفاده از علایم نوشتاری انسان‌های اولیه در چین به ۸۶۰۰ سال قبل بر خواهد گشت که در آن صورت قدمت نوشته‌های کشف شده از Jiahu 3000 سال بیشتر از آثار منطقه بین‌النهرین خواهد بود.

منطقه باستانی Jiahu که برای اولین بار در سال ۱۹۶۲ کشف شده از سال ۱۹۸۳ تا ۱۹۸۷ از سوی دو تیم باستانشناسی چینی و آمریکایی به صورت جدی مورد کاوش قرار گرفت. در این کاوش‌ها نگاشته‌هایی که بر روی استخوان حیوانات و لاک‌پشت‌ها نوشته شده به دست آمد که متعلق به خیلی قبل از زبان نوشته‌های Jiagu Wen بوده و کربن‌های به دست آمده از این منطقه متعلق به ۷۰۰۰ سال تا ۵۸۰۰ سال قبل از میلاد است.

اگرچه کشفیات منطقه Jiahu هنوز مورد توافق اکثر باستانشناسان قرار نگرفته و موجب مباحثات

فرهنگ کتابت در چین

مردم سرزمین چین را باید جزء ملت‌هایی به شمار آورد که از آغاز دوره احساس نیاز انسان به انتقال ایده و اندیشه خود به دیگران، از طرق مختلف، به کشف راه‌هایی پرداخت که بتواند از طریق ثبت اندیشه‌ها، خود را جاودان سازد.

طبق اسناد و مدارک معتبر قدیمی‌ترین دست‌نوشته‌های بشری که به وضوح و طبق قاعده و قانون دربردارنده پیام است، در جنوب عراق و بین‌النهرین کشف شده که متعلق به ۵۲۰۰ سال قبل است. ساکنان این منطقه با اختراع یک نوع خط یا تصویرنگاری و علایم نوشتاری برای انتقال ایده و اندیشه‌های خود به دیگران، آنها را بر روی لوح‌های سفالین و گلی حک کرده‌اند، که در کاوش‌های باستانی به عمل آمده از این منطقه به دست آمده است.

گفته می‌شود که کتابت در چین ۲۰۰۰ سال پس از کشف و مورد استفاده قرار گرفتن علایم نوشتاری در بین‌النهرین آغاز شده است، یعنی حدود ۳۰۰۰ سال پیش، مکتوب‌های اولیه چینی تحت عنوان Jiagu Wen که در واقع حروف تصویری هستند و بر روی کاسه لاک‌پشت‌ها حکاکی شده‌اند متعلق به دوران سلسله شانگ است که در قرن‌های ۱۶ و ۱۱ قبل از میلاد حکم‌فرمایی می‌کرده‌اند.

ولی چنانچه کشفیات اخیر که از منطقه‌ای به نام Jiahu به دست آمده است، از سوی دانشمندان

گروهی نهادینه گردید و مجموعه کتب با ارزش قدیمی عظیم موجود در کتابخانه‌های مهم امروزی چین و جهان به عنوان ذخایر تمدن و فرهنگ چین به شمار می‌آید، که بخشی از همان مجموعه‌های شخصی، درباری و معابدی علاقمندان به جمع‌آوری کتاب در چین باستان است و بخش عظیم‌تر آن بر اثر جنگ‌ها و آتش‌سوزی‌ها و بلایای طبیعی و کینه و عداوت‌های قومی و قبیله‌ای و شخصی از بین رفته است.

ایجاد کتابخانه‌های سنتی و یا «برج کتاب» در چین

در کنار فرهنگ جمع‌آوری و نگهداری کتاب، کم‌کم سیستم‌ها و شبکه‌های خاص نسخه‌برداری، توزیع، خرید و فروش، شناسایی کتب معتبر و از همه مهمتر حفاظت از این کتاب‌ها نیز شکل گرفته و توسعه یافت. تأسیس کتابخانه‌های شخصی و یا برج‌های کتاب که برای مدت ۲۵۰۰ سال از دوران پیش از حکمرانی سلسله چین Qin تا اواخر قرن نوزدهم ادامه یافت نیز در همین راستا بوده است. در طول تاریخ این کتابخانه‌ها در واقع صرفاً محل جمع‌آوری کتاب بوده و هدف از احداث برج‌های کتاب ایجاد محلی برای محافظت از آنان و احیاناً استفاده صاحب کتابخانه و یا افراد مورد تأیید وی بوده است نه آرایه خدمات کتابداری به علاقه‌مندان به مطالعه و افراد عادی و معمولی. به همین سبب تقریباً در تمامی برج‌های کتاب قوانین و مقررات سختی به اجرا گذاشته می‌شد و از ورود افراد متفرقه و غیرمجاز و زنان عموماً به کتابخانه‌ها ممانعت به عمل می‌آمد و امانت بردن کتاب نیز ممنوع بود. در این کتابخانه‌ها مقرر بود که کتب موجود پس از مرگ صاحب اصلی نباید بین وراثت تقسیم شود، نباید نسخه‌هایی از آن به خارج از کتابخانه منتقل شود و تنها افراد مجاز آنهم در ساعاتی معین و در داخل همان برج‌ها می‌توانستند از ذخایر موجود در آن استفاده نمایند. حتی گفته می‌شود دختری که بسیار علاقمند به مطالعه کتاب بود و نمی‌توانست از کتاب‌های موجود در برج کتاب استفاده کند، برای رسیدن به مقصود و دسترسی به کتاب با پسر صاحب کتابخانه ازدواج کرد، ولی در عین حال تا آخر عمر نتوانست به کتابخانه راه پیدا

کرده و از کتاب‌های آن استفاده کند. مقررات مربوط به برج‌های کتاب به سختی اجرا می‌شد و تخطی‌کنندگان از مقررات در ملاء عام و به سختی مجازات می‌شدند. این مقررات هم‌اکنون نیز در کتابخانه‌ای که قدمت ۴۰۰ ساله دارد به نام برج کتاب «فان جین» در شهر نینگ‌بو، اجرا می‌شود و برخی از این برج‌ها به واسطه داشتن کتاب‌های نفیس و متنوع و اجرای سخت مقررات، از شهرت زیادی برخوردارند.

بررسی‌های صورت گرفته در خصوص توسعه فرهنگ گردآوری کتاب و نگهداری آنان در برج‌های مخصوص و به دور از دسترس بیگانگان و علاقمندان به مطالعه‌ای که اجازه ورود بدانها را نداشتند، نه تنها چگونگی و وضعیت سیستم جمع‌آوری کتاب در دوران باستان چین را مشخص می‌کند، بلکه نشانگر تاریخ تحولات و فراز و نشیب‌های فرهنگ کتابت و کتابداری و نقش این پدیده در شکل‌گیری فرهنگ مکتوب چین و علاقه و جدیت برخی از افراد در نگهداری و حفاظت از آثار مکتوب می‌باشد. در حقیقت چین میراث فرهنگ مکتوب خود را مدیون مجموعه‌داران دولتی و غیردولتی کتاب و صاحبان برج‌های کتاب است و پدیده برج کتاب آینه تمام‌نمای فرهنگ مکتوب و جمع‌آوری کتاب و بنیان‌های اولیه تشکیل کتابخانه‌های عمومی امروزی این کشور به حساب می‌آیند که سنت جمع‌آوری کتاب را نسل به نسل تا به امروز چین انتقال داده‌اند.

کار گردآوری کتاب به ویژه برای مجموعه‌داران خصوصی کتاب هیچ وقت سهل و آسان نبوده است، بلکه برخی اوقات با خطرات جدی جانی و مالی روبرو می‌شدند، ولی در عین حال به دلیل علاقه شخصی و رویکرد اجتماعی، همه این خطرات را به جان خریده و با عشق و علاقه عمیق به این فعالیت‌ها ادامه می‌دادند، و جمع‌آوری کتاب برای آنان فراتر از یک عادت و علاقه شخصی بود، بلکه به جزیی از شخصیت و حیات و زندگی آنان تبدیل شده بود. به همین سبب بود که وقتی «خوانگ جونگ شی» یکی از اندیشمندان تاریخی چین وارد یکی از مراکز قدیمی نگهداری کتاب به نام برج تیان یی شد، گفت: «خواندن کتاب‌های این مجموعه آسان نیست، ولی گردآوری و

نگهداری آنان به مراتب مشکل‌تر بوده است.» به همین سبب بسیاری از مجموعه‌داران و صاحبان برج‌های کتاب برای جمع‌آوری برخی از نسخه‌های قدیمی کتاب‌های بالارزش در بعضی مواقع تمام دارایی و ثروت خود را از دست می‌دادند و در صورت نداشتن پول کافی به تهیه کپی یا نسخه بدل آن مبادرت می‌ورزیدند. از این جهت به تدریج گاهی شیوه افراطی جمع‌آوری کتاب را پیش گرفته و به هر قیمتی که بود، می‌خواستند نسخه موردنظر را به دست آورند و حتی بعضی اوقات برای تحقق خواسته خود مرتکب جرم و جنایات و دزدی و غارت می‌شدند. گرچه این افراط‌کاری‌ها در برخی از موارد موجب از بین رفتن تمامی آثار جمع‌آوری شده می‌گردید و یا آثار به دست نااهلان می‌افتاد، ولی این مشکلات هرگز از شدت علاقه و تلاش مجموعه‌داران که تا حد پرستش به این امر مبادرت می‌ورزیدند، نمی‌کاست.

صدور فرمان کتابسوزی

اولین امپراتور سلسله چین Qin زمانی که به قدرت رسید، برای پایان دادن به اختلافات فکری و سیاسی و قومی و ایجاد وحدت و یکپارچگی در سراسر چین، تنها راه چاره را ممنوعیت هرگونه فکر و اندیشه، که به گذشته تعلق دارد، به ویژه آنچه که مربوط به اندیشه‌های فکری و فرهنگی کنفوسیوس بود، دانست. لذا بنا به توصیه نخست‌وزیر خود به نام لی سی با صدور فرمان بربریت «کتاب‌ها را بسوزانید و طرفداران و تبلیغ‌کنندگان اندیشه‌های کنفوسیوس را دفن کنید»، فاجعه فرهنگی عظیمی به بار آمد که با سوزاندن کتاب‌های غیرقابل شمارش و انهدام و به آتش کشیدن محل‌های نگهداری کتاب و برج‌های کتاب، خسارت جبران‌ناشدنی بر میراث مکتوب چین و گنجینه فرهنگی این کشور و ضررهای بی‌شماری بر گنجینه‌داران و صاحبان مجموعه‌های کتاب وارد آمده که در این حرکت ضدبشری بسیاری از کتاب‌های ارزشمند و گران‌بهای چین در آتش کینه و نفرت حکام وقت سوخت. در این دوران بسیاری از مجموعه‌داران برای حفاظت از کتاب‌ها آنها را در کوه‌ها و یادر بین شکاف دیوار منازل و یا مناطق دورافتاده پنهان و دفن کردند که پس از مدتی بسیاری از این آثار در اثر

رطوبت و عوارض طبیعی از بین رفت و نابود گردید. در همین گیر و دار نسل نهم از فرزندان کنفوسیوس تعدادی از آثار متعلق به وی را از جمله «قطعات ادبی»، «کتاب تاریخ» و... را در دیوار خانه محل سکونت کنفوسیوس پنهان کردند و این مجموعه تا دوران حاکمیت سلسله «هان» در آنجا پنهان نگهداشته شد تا این که دوباره کشف و مورد استفاده قرار گرفت.

احیای مجدد روند گردآوری کتاب

در دوران حکمرانی سلسله تانگ با توجه به رشد اقتصادی و ثبات اجتماعی موجود، تلاش برای جمع‌آوری کتاب و ایجاد برج‌های نگهداری آثار مکتوب افزایش یافت و سیستم طبقه‌بندی کتاب‌ها براساس موضوعات تاریخی، فلسفی و ادبیات شکل گرفت. در این دوران ایجاد مؤسسات مختلف نگهداری کتاب در سطوح دولت‌های محلی نیز توسعه یافت و فهرست‌برداری و ثبت کتاب‌های موجود به عنوان اموال دولتی آغاز گردید.

همزمان با تلاش‌های مقامات دربار و حکومت‌های منطقه‌ای برای جمع‌آوری و نگهداری کتاب، معابد و صومعه‌های بودایی و تائویی نیز اقدام به جمع‌آوری و حفاظت از کتاب‌های مذهبی، که بیشتر از سوی هانک‌ها و راهبان بزرگ در مورد این آیین‌ها نگاشته می‌شد، نمودند و از این طریق انحصار جمع‌آوری کتاب توسط درباریان شکسته شد و معابد نیز قدم‌های بزرگی در ایجاد کتابخانه‌های مذهبی، آن هم فقط جهت استفاده هانک‌های بزرگ برداشتند. با توجه به شیوع مکاتب مختلف فلسفی و نظری در این دوران براساس فلسفه «بگذار صد گل شکفته شود»، که در حقیقت همان آزادی فکر و اندیشه است و ایجاد مدارس و مراکز مختلف آموزشی متعدد که هر کدام وابسته به یک مکتب خاص فلسفی بود، ایجاد کتابخانه در کنار این مدارس نیز امر رایجی گردید. و بدین شکل گروه‌سومی نیز به امر جمع‌آوری و نگهداری کتاب اهتمام ورزیده و فرهنگ علاقمندی به کتاب را به سطوح متوسط جامعه گشاندند که به عنوان نمونه می‌توان از مدرسه‌های «آهوی سفید» و «یوئه لو» اشاره کرد که با جدیت تمام اقدام به جمع‌آوری کتاب و تأسیس کتابخانه نمودند و همچنین مکانی از قبیل «یوشان» که در استان

جه جیانگ واقع شده و از شهرت زیادی برخوردار بود نیز به امر جمع‌آوری کتاب پرداخت.

با گسترش فرهنگ اجتماعی و باسواد شدن تعداد بیشتری از مردم، رفته رفته عادت و علاقه به جمع‌آوری کتاب توسط مجموعه‌داران خصوصی نیز رایج و افراد باسواد و پولدار بخش خصوصی به جهت تفنن و یا تظاهر و در بعضی مواقع نیز برای مطالعه شخصی و خانوادگی خود، اقدام به جمع‌آوری کتاب نموده و از این طریق پایه چهارم اجتماعی فرهنگ گردآوری کتاب شکل گرفت و مجموعه‌داران خصوصی نیز به عنوان رقیب دولت و معابد و مدارس وارد بازار جمع‌آوری کتاب شده و فرهنگ آثار مکتوب رونق بیشتری گرفت.

با عنایت به مطالب فوق می‌توان چنین نتیجه گرفت که اولین تلاش‌های اصولی برای جمع‌آوری و نگهداری کتاب و ایجاد مکان‌های مناسب برای حفاظت از آنان، ابتدا در دوران حکمرانی سلسله «چین» توسط مقامات دولتی و درباری صورت گرفت و به تدریج به معابد و صومعه‌های بودایی و تائویی راه یافت و سپس در دوران سلسله‌های «هان»، «وی»، «چین» و نیز به دلیل پیدایش و رواج آموزش‌های فردی و فلسفی، به مکاتب و مدارس آموزشی راه پیدا کرد و در نهایت با ورود مجموعه‌داران خصوصی به این عرصه فرهنگ، جمع‌آوری کتاب به اوج شکوفایی خود رسید و این روند تا رسیدن به این مقطع فراز و نشیب‌های فراوانی را پشت سر گذاشت و سختی‌ها و مشقت‌های فراوانی را تحمل کرد.

گفته می‌شود که «می جی» اندیشمند برجسته چینی دوران سلسله‌های «هم‌ستیز» همیشه در سفرهای خود چندین صندوق کتاب برای مطالعه

و یاد دادن به دیگران با خود حمل می‌کرد، که بیانگر اهتمام بیش از حد نخبگان جامعه چین به امر کتاب، آموزش و مطالعه است.

فرایند فرهنگ گردآوری کتاب در دوران حاکمیت سلسله‌های «یوان»، «مینگ» و «چینگ» با توجه به گرایش عموم مردم و حمایت امپراتوران وقت و تنوع و گستردگی مکاتب فکری و اندیشه‌های فلسفی به اوج خود رسید و گروه‌های چهارگانه جمع‌آوری کتاب با استفاده از ابداعات خود و تجربیات گروه‌های دیگر، روز به روز بر سیستم جمع‌آوری، نگهداری، حفاظت و استفاده از گنجینه‌های پرارزش برج‌های کتاب افزوده و آن را شکوفاتر ساختند و در عین حال مقررات سخت و پیچیده استفاده از آنان از جمله ممنوعیت استفاده افراد متفرقه و زنان را همچنان تا همین اواخر حفظ کردند و تدوین مجموعه‌های بزرگ تاریخی، فلسفی، ادبی، هنری، مذهبی و دایره‌المعارف‌های بزرگی همچون «یونگ لی» و تأسیس برج بزرگ کتاب «یون یوان» که از لحاظ کمی و کیفی در سطح بسیار بالایی قرار داشت، محصول و دستاوردهای بزرگ همین دوران محسوب می‌شوند. منطقه جنوب و جنوب شرقی چین به عنوان ثروتمندترین مناطق این کشور که از طریق دریا و بنادر مختلف با جهان خارج نیز در ارتباط بودند، در زمینه جمع‌آوری کتاب و ایجاد برج‌های بزرگ نگهداری آثار مکتوب، پیش‌تاز سایر مناطق به شمار می‌آیند و براساس اسناد تاریخی تنها در شهر جنوبی و بندری «نینگ بو» در استان جه جیانگ بیش از یکصد باب کتابخانه دولتی و خصوصی فعال بود که هنوز هم برخی از آنان به فعالیت خود ادامه می‌دهند.

فهرستی از پانزده کتابخانه قدیمی چین که همچنان به فعالیت خود ادامه می دهند

ردیف	نام کتابخانه	نام مؤسس	سال تأسیس	محل
۱	کتابخانه برج تیان یی	فان چین	۱۵۲۲-۱۵۶۷	شهر نینگ بو در استان جه جیانگ
۲	کتابخانه برج جن یی	بی ژیان	اواخر سلسله مینگ	شهر زیبو در استان شندونگ
۳	کتابخانه ون یوان*	کتابخانه سلطنتی	۱۷۷۵	پکن شهر ممنوعه
*اولین نسخه مجموعه ادبیات کلاسیک چین در این کتابخانه نگهداری می شد که در دوران جنگ داخلی چین به تایوان منتقل گردید.				
۴	کتابخانه برج ون یوان*	کتابخانه سلطنتی	۱۷۷۴ ۵	شهر چنگ وی استان خدبی
*یک نسخه از مجموعه ادبیات کلاسیک چین در این کتابخانه نگهداری می شد که بعداً به کتابخانه ملی منتقل شد.				
۵	کتابخانه برج ونلان*	کتابخانه سلطنتی	۱۷۸۲	شهر خانگجو استان جه جیانگ
*مجموعه کتاب های این کتابخانه در دوران قیام کشاورزان (۱۸۶۴-۱۸۵۱) از بین رفت و اخیراً برخی از کتاب های آن کشف شده و در کتابخانه استان جه جیانگ نگهداری می شود.				
۶	کتابخانه برج ون سو*	کتابخانه سلطنتی	۱۷۸۲	شهر شن یانگ استان لیائونینگ
*یک نسخه از مجموعه ادبیات کلاسیک چین جزء گنجینه های با ارزش این کتابخانه بود که در سال های دهه ۱۹۶۰ به شهر لنجو مرکز استان گنسو منتقل گردید.				
۷	برج کتابخانه تیه چین تونگ جیان*	چوشا توجی و چویونگ	۱۷۳۶-۱۷۹۶	شهر چانگشو در استان جیانگسو
*یکی از چهار برج معروف جمع آوری کتاب در دوران سلسله چینگ که مجموعه آن برای مدت ۱۵۰ سال بدون دست خوردن سالم باقی ماند.				
۸	برج کتاب های یوان*	یانگ ای زنگ	۱۸۴۰	شهر این لیائوچینگ در استان شندونگ
*یکی از چهار برج معروف جمع آوری کتاب در دوران سلسله چینگ				
۹	برج کتاب هشت هزار جلدی*	دینگ بینگ و دینگ شنگ	اواخر سلسله چینگ	
*یکی از چهار برج معروف جمع آوری کتاب در دوران سلسله چینگ				
۱۰	برج کتاب بای سن*	لوشین یوان	۱۸۷۵-۱۹۰۹	شهر خوگو در استان جه جیانگ
*یکی از چهار برج معروف جمع آوری کتاب در دوران سلسله چینگ				
۱۱	برج کتاب مدرسه یوولو*	جودونگ	۹۷۶	شهر چانگشا در استان هونن
*یکی از چهار مدرسه فکری باستانی چین				
۱۲	برج کتاب مدرسه خدونگ*	—	۱۵۱۴	شهر یونشنگ استان شندونگ
*این مدرسه یکی از عالیترین سطوح آموزشی جنوب شندونگ محسوب می شد				
۱۳	برج کتاب معبد ساساکیا	—	۱۰۷۳	بخش ساجا در منطقه تبت
۱۴	برج کتاب معبد تار*	—	۱۵۶۰	بخش هونگجو در استان چین خی
*در این برج بیش از ۳۰۰۰ جلد کتاب های بودایی تبتی از جمله دستخط بوداهای زنده دوران های معاصر نگهداری می شود.				
۱۵	برج کتاب معبد بلابرنگ*	—	۱۷۰۹	بخش شیاخه در استان گنسو
*بزرگترین معبد جنوب منطقه گانزو که مجموعه کتاب های آن از نظر کمی و کیفی نسبت به سایر معابد منطقه بهتر و بیشتر است.				

تأسیس کتابخانه‌های عمومی

در اواخر قرن نوزدهم چین به تدریج درهای خود را به روی غرب گشود. و برخی از نخبگان سیاسی و دانشگاهی ایده‌های پیشرفته غربی را پذیرفته و به دنبال آن فرهنگ و علوم غربی را در چین رواج دادند.

از آنجا که کتابخانه مهمترین مرکز نشر ایده‌ها و دانش جدید بود، شمار زیادی کتابخانه در همین دوران در سطوح مرکزی و استانی و توسط ارگان‌های دولتی و دانشگاه‌های تأسیس گردید. کتابخانه مشهور «برج گویونه» نخستین کتابخانه مدرن چینی در سال ۱۹۰۲ تأسیس گردید که یکی از اهداف آن روشنگری و احیای فکری مردم از طریق آموزش بود. در این برج کتاب‌های غربی و روزنامه‌های جدیدالتنشر و نشریات ادواری این کشورها در اختیار مردم قرار می‌گرفت و در ب سالن‌های مطالعه این کتابخانه، به روی عموم مردم باز بود. این کتابخانه فقط یک مرکز نگهداری کتاب به حساب نمی‌آمد، بلکه از طریق آن خدمات مفیدی به خوانندگان کتاب ارایه می‌شد. در عین حال مقررات مدیریتی و سیستم جدید طبقه‌بندی کتاب در آن به نحو مطلوبی اجرا می‌گردید.

با شروع قرن بیستم شمار بیشتری کتابخانه مدرن در استان‌های جه جیانگ، هوبی، فوجیان و هونان تأسیس و درهای این مراکز به روی عموم مردم گشوده شد.

تا سال ۱۹۱۴ مجموعاً ۱۸ کتابخانه استانی در چین ساخته شد و کتابخانه پایتخت که اکنون به کتابخانه ملی چین تبدیل شده در سال ۱۹۱۲ به

صورت رسمی افتتاح و به روی مردم باز شد.

همزمان کتابخانه‌های دانشگاهی نیز قارج گونه در چینی تأسیس گردیدند که از جمله آنها می‌توان به کتابخانه دانشگاه پایتخت، کتابخانه دانشگاه چینگ خوا و کتابخانه دانشگاه تربیت معلم پکن اشاره کرد.

در دهه ۱۹۳۰، تمامی دانشگاه‌ها و دانشکده‌های سراسر چین، کتابخانه ویژه خود را تأسیس کردند. علاوه بر این که شماری از کتابخانه‌های تخصصی و شخصی نیز به وجود آمد.

در سال ۱۹۳۸ شمار کتابخانه‌های چین به ۵۱۹۶ باب رسید، ولی به دلیل آغاز جنگ ضد ژاپنی در چین و پس از آن در جنگ‌های داخلی این کشور، فقط ۳۹۱ باب از این کتابخانه‌ها توانستند تا سال ۱۹۴۹، که جمهوری خلق چین تأسیس گردید، ادامه حیات دهند.

در بیش از پنجاه سال گذشته، سیستم کتابخانه در چین به سرعت رشد کرده است که کتابخانه‌های عمومی، دانشگاهی، پژوهشی تخصصی، شخصی و کتابخانه‌هایی به اشکال مختلف را شامل می‌گردد. طبق آمار در سال ۱۹۹۵ شمار کتابخانه‌های سراسر چین به ۲۵۸ هزار باب رسید. براساس آمار رسمی شمار کتابخانه‌های عمومی سراسر کشور به ۲۷۶۷ باب با مجموعه ۳۵۰ میلیون جلد کتاب می‌رسد.

در ضمن سیستم‌های ساختاری، قابلیت‌های حرفه‌ای و سطح و کیفیت ارایه خدمات کتابخانه‌ای، بهبود چشمگیری حاصل شده است. در حال حاضر دولت چین با اختصاص سرمایه‌های بیشتر در حال

توسعه کتابخانه‌های کشور است و مقررات و قوانین حاکم بر مدیریت کتابخانه‌های کشور تنظیم گردیده و به اجرا گذاشته شده است.

نخستین کتابخانه مدرن چین

اولین کتابخانه مدرن چین کتابخانه «گویونه» است که در سال ۱۹۰۲ توسط فردی به نام «شو شولان» در شهر «شائوشینگ» در استان «جه جیانگ» در جنوب شرق چین تأسیس و در سال ۱۹۰۴ به روی مردم بازگشایی شد.

این کتابخانه نه تنها کتب کلاسیک چینی بلکه آثار غربی را در خود جای داده و مجموع کتاب‌های موجود در آن به ۷۰ هزار جلد می‌رسید.

این کتابخانه اولین کتابخانه‌ای بود که خوانندگان و علاقمندان به کتاب می‌توانستند آزادانه از کتاب‌های آن استفاده نمایند.

در حقیقت هدف «شولان» این بود که کتاب‌هایی را که شخصاً جمع‌آوری کرده است، در اختیار مردم قرار دهد. او به هیچ‌وجه علاقه‌ای به شیوه کتابداری در گذشته که منجر به جمع‌آوری کتاب بود، نداشت و امکان استفاده عمومی از کتب را فراهم ساخت. این کتابخانه دارای اتاق مطالعه و ۶۰ صندلی برای خوانندگان و یک اتاق مطالعه روزنامه بود و هر روز در ساعات مشخصی به روی عموم باز بود و برای بازدیدکنندگان کارت عضویت کتابخانه صادر می‌گردید. و به امانت گرفتن کتاب نیز در این کتابخانه همانند کتابخانه‌های غربی رایج شد و در آن نشریات ادواری و کتب قدیمی نیز نگهداری می‌گردید.

کتابخانه شولان به عنوان یک کتابخانه عمومی منابع بیشتری نسبت به کتابخانه‌های قبلی خود داشت و خدمات مختلف و بهتری به خوانندگان در زمینه فرهنگی و آموزش ارائه می‌کرد. به تدریج نشریات ادواری و کتب معاصر نیز به کتب این کتابخانه افزوده گشت و از کمک‌های مردمی نیز برای رونق دادن به این کتابخانه استفاده شد و شمار متقاضیان استفاده از کتابخانه افزایش یافت. «شولان» پس از گشایش درهای کتابخانه به روی مردم، مقررات مدیریتی نیز برای اداره آن به اجرا گذارد و سیستم سنتی دسته‌بندی کتاب را مورد اصلاح قرار داده و از روش‌های جدید برای

طبقه‌بندی و عنوان‌بندی کتاب‌ها و سیستم مدیریتی این کتابخانه استفاده نمود.

در سال ۱۹۳۲ مقام‌های محلی اداره کتابخانه را به دست گرفتند و در مدت نیم قرن، نام آن بارها تغییر کرد و نهایتاً کتابخانه «شائوشینگ» نامگذاری شد که امروز نیز به همین اسم شناخته می‌شود.

اکنون این کتابخانه یک مرکز آموزش و اطلاع‌رسانی مدرن و محل نگهداری ۴۴۰ هزار جلد کتاب است که بیش از ۱۶۰ هزار جلد از آنها کتاب‌های قدیمی است که همه آنها در دسترس مردم قرار دارد و به امانت داده می‌شود.

در سال‌های اخیر این کتابخانه با توجه به اجرای فناوری شبکه‌ای و دیجیتالی مدرن‌تر گردیده و با کتابخانه‌های داخلی و خارجی و مؤسسات دیگر مرتبط گردیده است. در این کتابخانه اطلاعات زیادی در مورد منطقه «شائوشینگ» نگهداری می‌شود که در هیچ کتابخانه دیگر موجود نیست. مراجعه‌کنندگان می‌توانند از طریق سایت اینترنتی کتابخانه به کلیه کتاب‌ها و آثار این گنجینه دسترسی داشته باشند.

کتابخانه قدیمی «سوجو»

عمارت «سوجو» در شهر سوجو واقع در جنوب شرق چین به واسطه باغ‌ها و رودخانه‌های زیبا و طبیعت سرسبز آن در این کشور از شهرت زیادی برخوردار است، اما امروزه نام کتابخانه «سوجو» که در این عمارت قدیمی تأسیس شده است، به فرهنگ دیرینه این شهر غنای بیشتری بخشیده است.

شهر «سوجو» قدمتی در حدود ۲۵۰۰ سال دارد و فرهنگ باشکوه که در این عمارت قدیمی تأسیس شده است، این منطقه نیز از شهرت جهانی برخوردار است. در ضمن مردم این منطقه از دیرباز شیفته کتاب بوده و بسیاری از مقام‌های محلی و مردم عادی به جمع‌آوری کتاب علاقه داشته و به این فعالیت می‌پرداخته‌اند.

مدارک موجود تاریخی نشان می‌دهد که خانواده‌های سوجو حتی خانواده‌ها فقیر، اغلب صدها جلد کتاب در منازل خود نگهداری می‌کردند. در سلسله مینگ و چینگ بسیاری از مجموعه‌داران بخش خصوصی و مردم به

جمع‌آوری کتاب روی آوردند که باعث شکل‌گیری فرهنگ کتابداری و کتابخانه در جنوب شرق چین گردید و کتابخانه «سوجو» نیز در نشر این فرهنگ و فرهنگ خاندان «وو» و توسعه کتابخانه نقش بسزایی داشت.

این کتابخانه که ۹۰ سال پیش تأسیس گردید، ابتدا به عنوان یک مرکز آموزشی و یادگیری و نشر دانش در نزد مردم از محبوبیت زیادی برخوردار بود. اما از آنجا که این کتابخانه کوچک بود و نمی‌توانست پاسخگوی نیاز روزافزون مردم برای فراگیری علوم باشد، کتابخانه مدرن و بزرگی تأسیس گردید که فضایی به مساحت ۲۵ هزار متر مربع را پوشش می‌داد و دو میلیون کتاب در خود جای داده است.

هم‌اکنون این بنای جدید که با تلفیقی از معماری مدرن و سنتی ایجاد شده، به محلی فرهنگی با ارایه خدمات مدرن تبدیل گردیده که خدمات اقامتی، تفریحی و آموزشی، نمایشگاهی و برگزاری کنفرانس را شامل می‌شود و همچنان به گسترش و توسعه فرهنگ مطالعه و کتاب ادامه می‌دهد. این کتابخانه دارای پایگاه اینترنتی خاص خود می‌باشد که مراجعه‌کنندگان می‌توانند با استفاده از آن به کتاب و اطلاعات مورد نیاز خود دسترسی یابند.

متنوع و دیجیتالی شدن کتابخانه‌های عمومی چین

طی دو دهه گذشته با توجه به گسترش استفاده از فناوری نوین، عصر جدیدی در توسعه کتابخانه‌های چین گشوده شده است و اکنون شمار زیادی از کتابخانه‌های این کشور از فناوری دیجیتالی استفاده می‌کند.

در عصر اطلاع‌رسانی، یک کتابخانه در صورتی می‌تواند به حیات خود ادامه داده و با هم‌تایان خود به رقابت بپردازد که از سیستم‌های شبکه‌ای رایانه‌ای و دیجیتالی به بهترین نحو استفاده کرده و با منابع جهانی و ملی ارتباط داشته باشد.

در حال حاضر سیستم کتابخانه دیجیتالی در چین به تدریج در حال شکل گرفتن است و هر کتابخانه می‌کوشد تا سیستم مدیریت اطلاع‌رسانی

و سایت اینترنتی خاص خود را ایجاد نماید. در این راستا کتابخانه ملی چین، مرکز اطلاع‌رسانی و اسناد آکادمی علوم چین و کتابخانه دانشگاه چینگ‌خوا در این زمینه پیش‌تاز بوده‌اند.

با توجه به جمعیت زیاد کشور چین و گستردگی خوانندگان کتاب، تعدادی کتابخانه تخصصی با تنوع و گونه‌گونی خاص راه‌اندازی شده است. برای نمونه کتابخانه ملی چین و کتابخانه شانگهای به لحاظ تنوع، گستردگی، دارا بودن مجموعه‌های فراگیر کتاب و تسهیلات پیشرفته، برتری‌های زیادی نسبت به سایر کتابخانه‌ها دارند و کتابخانه «تیان‌بی» نیز از نظر ارائه کتب قدیمی و نادر و کمیاب برای علاقه‌مندان جذابیت زیادی دارد، همچنین ساختمان کتابخانه دانشگاه «زبان‌های خارجی اول چین» نیز با همین ویژگی‌ها در حال ساخت است.

کتابخانه ملی چین

کتابخانه ملی کنونی چین همان «کتابخانه پایتخت سابق است که در سال ۱۹۰۹ در محل معبد «گوانگ‌خوا» در پکن ایجاد گردید و سپس به خیابان «ون جین» منتقل و به بزرگترین کتابخانه مدرن چین تبدیل گردید.

در طول سال‌های سپری شده تعدادی از محققان و دانشمندان چینی از جمله «لیانگ چی چائو»، «چای یو ان پی» «لوشون» در خدمت این کتابخانه بوده و ریاست آن را بر عهده داشته‌اند.

کتابخانه ملی چین پس از تأسیس جمهوری خلق چین در سال ۱۹۴۹ به کتابخانه پکن تغییر نام داد. به دنبال توسعه چین نو و افزایش تقاضای مردم برای فراگیری علوم، کتابخانه پکن نیز در دهه‌های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ توسعه بیشتری یافت.

در سال ۱۹۷۵ به تصویب «چون لای» نخست‌وزیر وقت، کار ساخت و ساز کتابخانه ساختمان جدید کتابخانه پکن آغاز گردید و در سال ۱۹۸۷ ساختمان این کتابخانه در فضایی به مساحت ۱۷۰ هزار متر مربع تکمیل و به بزرگترین کتابخانه جهان تبدیل شد. بار دیگر در سال ۱۹۹۸ «کتابخانه پکن» به کتابخانه ملی چین تغییر نام یافت.

کتابخانه عظیم ملی چین دربرگیرنده ۲۳ میلیون و ۷۰۰ هزار جلد کتاب (براساس آخرین آمار در سال ۲۰۰۲) است که پنجمین مجموعه بزرگ کتاب جهان به شمار می‌آید و در سال‌های اخیر سالانه ۶۰۰ تا ۷۰۰ هزار جلد کتاب به ذخایر آن افزوده شده است.

از جمله آثار بسیار کهن موجود در آن می‌توان به خطوط حکاکی شده روی لاک لاک پستان و یادداشت‌های سلطنتی دوران سلسله سونگ مربوط به ۷۰۰ سال پیش و یک میلیون و ۸۰ هزار جلد کتاب نادر و منحصر به فرد و یک میلیون ۶۴۰ هزار جلد کتاب قدیمی آن اشاره کرد.

این کتابخانه همچنین اسناد و مدارک و آثار قدیمی مربوط به شهر دونگ خوانگ، مجموعه جانوچینگ، دایرةالمعارف یونگ لی و آثار کامل

ادبیات کلاسیک چین را در خود جای داده است. این کتابخانه از لحاظ گردآوری کتاب به زبان چینی بزرگترین مرکز در جهان و بزرگترین کتابخانه کشور در زمینه جمع‌آوری کتب خارجی به ۱۱۵ زبان دنیا است.

در کتابخانه پکن آثار ارزشمند و گران‌بهای درباره افراد مشهور و اسناد دوران انقلاب فرهنگی و نظریه‌های تئوری پردازان چینی نگهداری می‌شود و با ۱۲۰۰ کتابخانه و موسسه تحقیقاتی در ۱۲۰ کشور جهان مبادلات گسترده‌ای دارد و نشریات رسمی دولت‌های خارجی و سازمان ملل را در خود جای داده است.

بسیاری از انتشارات الکترونیکی و جدید و مدرن امروزه در جریان توسعه عصر اطلاع‌رسانی به خزاین و گنجینه‌های این کتابخانه افزوده شده و مجهز به شبکه رایانه‌ای است و از یک سیستم مدیریتی پیشرفته همانند سیستم کتابخانه‌های مهم و پیشرفته جهان برخوردار است.

داده‌های دیجیتالی تمام متن موجود در آن به ۷۸ میلیون صفحه می‌رسد که معادل ۲۵۰ هزار جلد کتاب است همچنین در این کتابخانه ۴۰۰۰ سند ویدیویی و ۲۲۰ هزار سند دیجیتالی نگهداری می‌شود. شمار بازدیدکنندگان پایگاه اینترنتی این کتابخانه در سال ۲۰۰۲ به ۲۵۰ میلیون نفر رسید.

کتابخانه مذکور هر روز هفته بر روی عموم مردم باز است و در سال ۲۰۰۲ به طور میانگین روزانه ۱۲

هزار و ۶۰۰ نفر مراجعه‌کننده داشته و افرادی که برای اخذ مشاوره به آن مراجعه نموده‌اند در کل سال ۲۳۰ هزار نفر بوده‌اند.

کتابخانه ملی چین دارای ۴۹ سالن مطالعه است که ۲۵ سالن آن عمومی می‌باشد. این کتابخانه همچنین دارای فضای نمایشگاهی مناسب برای تبلیغات فرهنگی و اطلاع‌رسانی است و در سال گذشته میلادی ۲۰۰ مورد گردهمایی با حضور ۳۵ هزار نفر در این محل انجام شده است.

این کتابخانه در قرن بیست و یکم، سیستم کامپیوتری و دیجیتالی کردن تمام کتب و اسناد خود را که از سال ۱۹۹۸ آغاز کرده به اتمام خواهد رساند و مرحله بعدی توسعه ساختمانی کتابخانه نیز در دست اجراست که فضایی به مساحت ۲۲ هزار متر مربع به آن اضافه شده که پس از تکمیل، فضای کتابخانه به ۲۵۰ هزار متر مربع خواهد رسید. و از این لحاظ مقام سوم جهان را به خود اختصاص خواهد داد. سه طرح اطلاع‌رسانی فرهنگی برای ارائه فناوری پیشرفته و توسعه فرهنگ و آموزش مردم، چاپ به صورت افست کتاب‌های قدیمی کمیاب و نادر برای استفاده عموم و همچنین ارسال کتاب به مناطق حاشیه‌ای و محروم کشور برای توسعه فرهنگ کشاورزان و روستاییان و افزایش آگاهی‌های علمی آنان است که از سال گذشته میلادی این کتابخانه در دست اجرا دارد.

منابع مورد استفاده

۱. شماره‌های متعدد مجله مبادلات فرهنگی بین‌المللی
۲. روزنامه چاینا دیلی ۱۲ ژوئن ۲۰۰۳
۳. بروشور کتابخانه ملی چین
۴. روزنامه ساوت چاینا مورنینگ پست ۱۵ می ۲۰۰۳
۵. روزنامه فرهنگ چین ۷ ژوئن ۲۰۰۳
۶. مشاهدات شخصی